

LA FI DE L'HUMANISME, per Ignasi Boada.

El poeta i escriptor anglès T.S. Eliot ens recordava les tres raons permanents que aconsellen llegir amb regularitat: l'adquisició de la saviesa, el gaudi de l'art i el plaer de l'entreteniment. Són tres raons simples, sòlides i a la vegada molt reveladores de tota una manera d'entendre la persona humana. Val a dir que, com a mínim des del Renaixement, la lectura, i amb ella aquestes tres característiques que duu aparellades, han suposat les bases dels programes culturals i educatius humanistes. L'humanisme va confiar en l'hàbit de la lectura, en la mesura que aquest constitueix un dels mètodes privilegiats per assolir l'objectiu principal del seu concepte d'educació, que és arrencar l'home de l'estat de barbàrie. La convicció segons la qual la paraula permet demarcar l'especificitat de l'home respecte de la naturalesa va conduir l'humanisme a considerar que el cultiu de la llengua havia de constituir-se com a objecte central de l'educació.

L'humanista tenia per objectiu fer triomfar damunt del conjunt de la seva personalitat l'ordre gramatical, el bell equilibri de la retòrica, la consciència construïda per un ideal metòdicament inculcat. Pretenia assolir un grau de mestratge en la llengua que li permetés articular d'una manera comprensible el conjunt d'experiències fonamentals de la seva vida i, d'aquesta manera, clarificar el sentit de la realitat. Confiava, així, de subjugar el desordre, el caos, la brutalitat i fer prevaldre l'ordre, el sentit i la civilització. Es tractava, en definitiva, de traduir lingüísticament la realitat i, d'aquesta manera, d'humanitzar-la.

El professor i escriptor Peter Sloterdijk posava en relleu l'any passat en una conferència que ha desencadenat una gran polèmica a Alemanya com l'humanisme va esdevenir la base filosòfica que va inspirar els programes educatius dels estats burgesos del s. XIX i de la primera part del s. XX. A través de la formació dels estudiants per mitjà d'un cànon de literatura ben estipulat, els Estats contribuïen a crear una determinada comunitat de lectors; aquesta quedava cohesionada al voltant d'un conjunt de referències literàries comunes formulades, per cert, amb una clara intenció nacionalista. Unes referències, val a dir, de gran capacitat d'influència, si atenem al fet que el grup que aquesta estratègia educativa era capaç de crear estava destinat necessàriament a assumir tasques de direcció en la societat. El temps de màxim impacte d'aquesta estratègia fou el període que va des del 1789 fins al 1945. És el període en el qual la casta dels filòlegs i dels mestres exerceixen una influència francament determinant en la conformació de la comunitat intel·lectual.

L'humanisme burgès es va caracteritzar, doncs, per la capacitat de situar els joves sota la influència d'un cànon literari i de contribuir així a conformar una comunitat de lectors en clau nacional.

Sloterdijk es preguntava, en un to certament una mica provocatiu però segurament justificat, si l'humanisme se sent avui amb forces per contrarrestar les tendències actuals de regressió vers a formes noves de barbàrie, que no consisteixen solament en brots de violència, sinó, per dir-ho amb les seves paraules, en "*la bestialització quotidiana de l'home en els mass-media*". En efecte, l'època de l'humanisme pertany del tot al passat: la formació a les escoles, la confiança en el valor educatiu de la paraula gramaticalment organitzada, la literatura... no tenen ja el poder de cohesionar significativament una comunitat, perquè les masses trobem avui els referents compartits en els continguts distribuïts per la telecomunicació. La societat del cinema, de la ràdio i, sobretot, de la televisió és una societat clarament situada més enllà de la frontera de la cultura humanista. No puc matisar tot el que jo voldria i per tant em limito tan sols a apuntar aquest tema.

A banda d'això, hauríem de reflexionar sobre la manera com aquesta irrupció dels *mass-media*, massiva i carregada d'un enorme potencial de regressió humana, ha impactat en el nostre país. Recentment un articulista destacava que, a diferència dels països europeus en què la burgesia havia assumit un paper de lideratge educatiu i cultural i que, per tant, el seu projecte humanista-literari havia exercit una influència molt notable durant cent cinquanta anys, aquí havíem passat pràcticament de l'analfabetisme a la televisió sense una transició significativa. El potencial de "*bestialització*" dels *media* que denunciava Sloterdijk potser no ha trobat en el nostre país ni tan sols l'existència de determinades conductes socials, clarament derivades de l'educació humanista, les quals haurien pogut actuar com a contrapès a la influència de la telecomunicació. Nosaltres no hem tingut ni Estat propi, ni una burgesia suficientment constructiva, i el Noucentisme, per raons prou conegudes, no va tenir la continuïtat que es proposava. A banda de constatar aquests dèficits històrics, ens queda la pregunta de quina manera hem d'afrontar el repte de protegir les paraules i els seus significats

en aquest nou context. No cal dir que és molt difícil comprendre aquesta situació en tota la seva complexitat. Simplement tinc la pregunta, però no tinc la resposta. Ens envaeix la sensació que els projectes educatius que estem desplegant no són l'expressió d'una reflexió en el terreny de la pedagogia i de l'antropologia, sinó del desfici per aprendre a adaptar-se a un sistema per a qui l'adquisició de la saviesa i el gaudi de l'art són considerades més aviat formes de vida inútils. Potser això explica la banalitat dels nostres entreteniments.